

17. Orhan Kemal'in Ekmek Kavgası öyküsünün biçembilimsel çözümlemesi ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine uygunluğu

Öykü MERCAN¹

APA: Mercan, Ö. (2023). Orhan Kemal'in Ekmek Kavgası öyküsünün biçembilimsel çözümlemesi ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine uygunluğu. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 261-275. DOI: 10.29000/rumelide.1285928

Öz

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimindeki güncel sorunlardan biri Türkçeyi yabancı dil öğrenenler için özel hazırlanmış ya da uyarlanmış okuma materyallerinin sayıca ve nitelik bakımından yetersiz olmasıdır. Okuma becerisi için genellikle dil öğretimi için özel hazırlanmış kurmaca ya da üzerinde hiçbir uyarlama yapılmadan alınan özgün metinler kullanılmaktadır. Ancak bu metinlerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen hedef kitlenin ihtiyacına göre değerlendirilmesi ve daha sonra öğretim sürecine dâhil edilmesi elzemdir. Biçembilimsel çözümleme, metinlerin hem dilbilgisel hem de anlam boyutunu ele almaktadır. Bu nedenle metinlerin öğretim sürecine dâhil edilmesi öncesinde yapılacak değerlendirmede başvurulabilecek yöntemler arasındadır. Bu çalışmanın amacı, Orhan Kemal'in Ekmek Kavgası isimli kısa öyküsünü Toolan'ın (1990) metin merkezli dilbilimsel eleştiri yöntemi ile çözümlemek ve elde edilen veriler doğrultusunda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine uygunluğunu belirlemektir. Biçembilimsel çözümleme sonucunda elde edilen bulgular Maarif Vakfı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programındaki dil bilgisel yeterlilikler kapsamında değerlendirilmiştir. Kısa öykünün yapısal olarak B2 seviyesindeki dil bilgisi yapılarına uygun olduğu tespit edilmiştir. Öyküde yerel ağız kullanımına ve tarihî atflara sıkça rastlanması öykünün kültürel boyutunu zenginleştirse de anlamsal boyutu öğrenciler için daha karmaşık hâle getirmektedir. Bu nedenle anlamsal ve söylem boyutlarında incelendiğinde seçilen kısa öykünün özgün materyal olması sebebi ile hiçbir düzenleme ya da uyarlama yapılmadan doğrudan dil öğretimi sürecine dâhil edilmesinin uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kısa öykü; Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi; Biçembilim; Eleştirel söylem analizi; Metin seçimi

A stylistic analysis of Orhan Kemal's Bread Fight as an instrument for teaching Turkish as a foreign language

Abstract

One of the current problems in teaching Turkish as a foreign language is the insufficient number and quality of specially prepared or adapted reading materials for Turkish language learners. For the reading skill, specially prepared texts for language teaching or original texts taken without any adaptation are used. However, it is essential that these texts are evaluated according to the needs of the target group and then included in the teaching process. Stylistic analysis deals with both grammatical and semantic dimensions of texts. For this reason, it is among the methods that can be used in the evaluation to be made before the texts are included in the teaching process. The aim of this study is to analyze Orhan Kemal's short story Bread Fight with Toolan's text-centered linguistic

¹ Öğr. Gör., Bartın Üniversitesi, Rektörlük, Türkçe Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi, (Bartın, Türkiye), oyku.mercan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3418-7953 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.03.2023 kabul tarihi: 20.04.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1285928]

criticism method and to determine its suitability for teaching Turkish as a foreign language in line with the data obtained. The findings obtained as a result of the stylistic analysis were evaluated within the scope of the grammatical competences of the Maarif Foundation Teaching Turkish as a Foreign Language Program. It has been determined that the short story is structurally suitable for the grammar structures at the B2 level. Although the frequent use of local dialects and historical references in the story enrich the cultural dimension of the story, it makes the semantic dimension more complex for the learners. For this reason, when examined in terms of semantic and discourse dimensions, it was concluded that it is not appropriate to include the selected short story directly in the language teaching process without any editing or adaptation, since it is an original material.

Keywords: Short story; Teaching Turkish as a foreign language; Stylistics, critical discourse analysis; Text selection

1. Giriş

Yabancı dil öğretim yöntem ve teknikleri her geçen gün gelişmekte ve değişmekte, farklı görüşler ortaya çıkmakta ve uygulamalar yapılmaktadır. Her çağın ve dönemin gereksinimlerine göre ihtiyaçlar değişmekte, uygulanan yöntemler ve araçlar da buna bağlı olarak düzenlenmektedir. Buna rağmen, bazı araç ve materyallerin kullanımı dil öğretiminin vazgeçilmez ve değişmezi haline gelmiştir. Öğretim uygulama şekli değişse de bu materyaller dil öğretiminin uygulama sahasına göre programlara dâhil edilmekte ve kullanılmaya devam edilmektedir.

Bir edebî metin örneği olan kısa öykü bu tür materyallere örnek verilebilir. Edebî metinlerin Türkçenin yabancılarla öğretimi sürecinde öğretim malzemesi olarak kullanılması ile dilin söz varlığının, kültür dünyasının ve yaşayış tarzının dünya piyasasına sunulması kolaylaşacaktır. Dil öğrencisi hedef dile ait gerçek hayatta kullanacağı ifade biçimlerini ve kavramları, durumlar karşısında verilen tepkilerin yansımalarını bu metinler aracılığıyla öğrenebilmektedir. (Nurlu & Kutlu, 2020, s. 271) Yabancı dil öğrenenlerin, dil öğrenim süreçleri boyunca birer sosyal aktör olması beklenmektedir. Dil öğrenenlerin bunu başarabilmesi ve günlük dili rahatlıkla kullanıp sosyal hayata uyum sağlayabilmesi için kısa öykülerde yer alan kalıplar, konuşmalar, ifadeler yardımcı olmaktadır.

Dil öğretimi tarihinin hem başlangıcında hem de bugününde kısa öyküden faydalanılmaktadır. Kökenine bakıldığında, kısa öykü türü ile ilgili söylenmiş en eski ve anlamlı söz Gorki'nin şu sözü olacaktır: "Hepimiz Gogol'un Palto'sundan çıktık". Gogol kısa öykü türünün babası olarak bilinmektedir. Bu sebeple kısa öykü türünün yapısını şekillendirdiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Gogol'un öykülerinden yola çıkarak kısa öykünün en önemli özellikleri için gerçeklik, görsellik, açık nesnellik ve doğal materyaller denilebilir (Beats, 2013, s. 17). Tarihi 1800'lü yıllara dayanan kısa öykünün, dil öğretimi amacıyla kullanılması hiç şaşırtıcı değildir çünkü yabancı dil öğretimine ilişkin ciddi çalışmalar da 1800'lü yılların sonlarına doğru başlamıştır. Daha önce sayılan özellikleri sebebiyle bir otantik materyal olarak kabul edilen kısa öyküler aracılığıyla, hedef dile ait pek çok yapı, kelime ve kültürel öğe yabancı dil öğrenenlere ulaştırılabilmektedir. Kısa öykü, öğrenme sürecinde oldukça önemli olan, öğrenenin ilgisini çekmeyi ve bu ilgiyi üzerinde tutmayı, öykünün geçtiği zaman ve mekân, öykünün karakterleri, ilgi uyandıran konusu ile başarılı (Sarıçoban & Küçüköğlü, 2011).

Kısa öykünün yabancı dil öğretiminde kullanılması için bazı teknikler geliştirilmiştir. Özgün materyal kullanımı dil öğretimi için çok önemli olsa da bazı materyallerin olduğu haliyle, birebir kullanılması mümkün olmamaktadır. Kısa öyküler ana dili konuşurları için yazılmış metinlerdir. Ait olduğu

toplumun sosyal ve kültürel özelliklerini taşıyan, genellikle kurmaca (tasarlanmış) olan bu metinlerde sanatsal bir dil kullanılmakta, mecaz ve yan anlamlara geniş yer verilmektedir (Güneş, 2013, s. 4). Günümüzün lingua francası İngilizcenin yabancı dil öğretiminde kullanılan kısa öykülere bakıldığında pek çoğunun kitleye ve ihtiyaca göre uyarlanan klasikler ve popüler romanlar ya da hikâyeler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin dil edinim sürecinde öğrenebildiklerinin içinde, duyduğu veya maruz kaldığı bu dilsel veriler, hedef dili ana dili olarak konuşanların doğal iletişim ortamlarında üretilmiş özgün metinler olabildiği gibi, öğrenci kaygıları gözetilerek doğal yolla veya özgün metinleri hedef kitlenin yeterlilik düzeylerine göre değiştirim yoluyla üretilmiş değiştirilmiş (modified) metinler de olabilir (Durmuş, 2013, s. 1301-1302). Bahsedilen değiştirim için en çok başvurulan iki yol sadeleştirme ya da genişletmedir. Her iki işlemde de hedef kitlenin ihtiyacı tespit edilmekte, metin buna göre yeniden düzenlenmektedir. Hem dil bilgisel yönden hem söz varlığı hem de kavramsal yönden metinler yeniden yazılmakta ancak metnin konusu değiştirilmemektedir. Hedef kitleye göre cümlelerde sadeleştirmeler yapılabilmekte ya da tek ve uzun bir cümle daha çok fakat basit cümlelerle aynı anlamı verecek şekilde oluşturulabilmekte yani genişletilebilmektedir.

Tüm bu değiştirme, bir diğer deyişle uyarlama işlemi yapmak için öncelikle üzerinde çalışılacak metnin incelenmesi, hâlihazırda içinde barındırdığı dil bilgisel yapıların, söz varlığının ve anlamsal yapısının analiz edilmesi çok önemlidir. Bu analiz yapılacak olan çalışmanın çerçevesini belirleyecek, hedef kitleye göre tekrar uyarlanacak metinde hangi değişikliklere ihtiyaç duyulacağını ortaya koyacaktır.

Metinlerin incelenmesi ve analizi için pek çok yöntem bulunmaktadır. Eleştirel söylem çözümlemesi bu yöntemlerden biridir ve pek çok alt başlığı mevcuttur. Söylem çözümlemesinin alt dallarından biri olan biçimbilim, günümüzde sıklıkla edebi yazın türlerinin analizi için kullanılmaktadır. Biçimbilim çalışmaları gerçek anlamıyla ilk olarak Halliday tarafından gerçekleştirilmiştir (Mercan, 2018, s. 22). Biçimbilimi, özellikler bir metnin dilbilimsel özelliklerini yakından inceleyerek dilin anatomisi ve işlevlerinin anlaşılabilceğini ileri sürer (Toolan, 2013, s. ix). Toolan'ın geliştirmiş olduğu metin merkezli dilbilimsel eleştiri yöntemi, temellerini M.A.K. Halliday'in işlevsel dil bilgisi yönteminden alır. Halliday tümcelerdeki anlam yüklerinin durum değişimi göstermelerinde dilbilimsel etmenlerin yanı sıra toplumbilimsel, ruhbilimsel, fizyolojik ve ekonomik etmenlerin de önemli payı olduğunu ve bu yüzden bu anlam yüklerinin "durum" dilbilgisinin yanı sıra "işlevsel" dilbilgisiyle de açıklanabileceğini belirtmiştir (Sahin, 2013, s. 20). Toolan ise, işlevsel dil bilgisinden yola çıkarak şu basamaklardan oluşan bir uygulama geliştirmiştir:

1.Eserin genel dilbilgisel betimlemesi (zaman içinde süreklilik gösteren eylemler, adılar, tümce bölümleri ve tümceler arasında görülen neden sonuç ilişkileri)

2.Eserin eleştirel yorumu (genel dilbilgisel eleştiri, eleştirel yorum) (Erden, 1998, s. 65-78)

İngilizce ve İngilizceyi takip eden diğer Avrupa dillerinin yabancı dil olarak öğretimi için yeterli sayıda kısa öykü ve okuma metni uyarlanmış ya da geliştirilmiştir. Ancak, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi her ne kadar çok eski zamanlardan beri uygulamada olsa da teorik olarak yapılan çalışmaların tarihi çok eskiye dayanmamaktadır ve buna yönelik materyallerin sayısı oldukça az ve yetersizdir. Alandaki belki de en büyük ve güncel sorunlardan biri Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için özel hazırlanmış ya da uyarlanmış okuma materyallerinin yetersiz oluşudur. Ne yazık ki Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde en çok başvurulan metinler dil öğretimi için özel hazırlanmış olan üretilmiş metinlerdir. Üretilmiş metinlerin en büyük eksiği dil öğretimi odaklı yazıldığı için öğrenenin dikkatini ve ilgisini

yeterince çekememesi, bu sebeple dil öğretimi açısından işlevsiz olması yani günlük hayata uygulanabilir olmamasıdır. Yine de bir metnin dil öğretiminde kullanılabilmesi için öncelikle bazı ölçütleri sağlaması gereklidir. Burada metin seçimi ölçütlerine dikkat edilmelidir. Hedef kitlenin dil seviyesi, yaş grubu, dil öğrenme amacı, kültürel arka planı gibi özelliklerin hepsi göz önünde bulundurulmalıdır. İlk ölçüt öykünün dilbilgisel yapılarının tespitidir. Bu basamak ile metin seçimi ölçütlerinden olan, metnin hedef kitlenin dil seviyesine uygunluğunun kontrolü yapılabilmektedir. Toolan'ın eleştirel söylem çözümlemesine göre üzerinde çalışılacak metnin dilbilgisel betimi ardından da eleştirel yorumu yapılmaktadır. Nitekim dilbilgisinde doğru yanlış ayrımı gözetilir, ancak söylemin etkili veya etkisiz olması söz konusudur (Alagözlü, 2005, s. 68). Metnin eleştirel yorumu ile metin seçimi ölçütleri arasında sayılan yaş grubu, kültürel arka plan gibi ölçütlerin kontrolleri sağlanabilmektedir. Bu yolla metnin hedef kitleye uygunluğu konusunda yorum yapılabilmekte, gerekli düzenlemeler/ uyarlamalar yapılabilmektedir. Tüm bunların yanı sıra, metin seçiminde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, metnin hedef kitlenin düzey kazanımlarını karşılayıp karşılamadığını tespit etmektir. Bunun için de hedef dilin öğretimi için kabul edilmiş olan mevcut program dikkate alınmalıdır.

Metinler üzerinde yapılan sadeleştirme veya genişletme çalışmaları herhangi bir analiz ya da söylem çözümlemesi yapılmadan gerçekleştirilmektedir. Ancak analiz yolu ile yapılacak materyal hazırlama çalışmaları, yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi güncel programıyla desteklenerek tamamlanırsa, bu alanda hedef kitlenin ihtiyacını karşılayabilecek, teorik alt yapısı daha sağlam ve işlevsel okuma materyalleri üretilenmektedir.

2. Araştırmanın amacı

Orhan Kemal'in Ekmek Kavgası isimli kısa öyküsü Toolan'ın dilbilimsel eleştiri yöntemiyle çözümlenerek tüm genel dil bilgisel yapıların tespit edilmesi ve genel eleştirel yorumunun yapılması çalışmanın temel amacıdır. Bu amaçtan yola çıkarak "Bu öykü, dilbilgisi yapıları ve söylem özellikleri açısından Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında kullanılabilir mi?" sorusunun yanıtı aranacaktır. Yanıt için Maarif Vakfının hazırlamış olduğu ve Talim Terbiye Kurulu tarafından da kabul edilerek resmileştirilen program dikkate alınacaktır.

2.1. Yöntem

Bu çalışmada seçilen öykünün analizi, Toolan'ın metin merkezli dilbilimsel eleştiri yöntemi aracılığıyla yapılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan doküman incelemesi yöntemi kullanılacaktır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım & Şimşek, 2021, s. 189, 190).

3. Bulgular

Orhan Kemal'in Ekmek Kavgası isimli öyküsü öncelikle cümlelerine ayrılmış ve her bir cümle için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar başlıklar altında sunulmuştur.

3.1. Genel dil bilimsel eleştirisi

3.1.1. Öyküde zaman-eylem ilişkisi

Öykünün tümüne bakıldığında -di'li geçmiş zaman ve şimdiki zamanın hikayesinin zaman olarak daha yoğunlukta kullanıldığı görülmektedir. Kısa öykünün genel özelliklerine uygun olarak bu zamanların seçildiği söylenebilir. Bu iki zamanın yanında diğer basit ve birleşik zaman cümlelerinden örnekler de bulunmaktadır. Öyküde kullanılan tüm zamanlara ilişkin örnek cümleler aşağıdaki gibidir:

- -di'li geçmiş zaman(isim cümlesi): Sabah, öğle, akşam karavanalarından artan yemeklerin döküldüğü toprak, kalın ve besili solucanların hazla kıvrıldığı zifirden bir bulamaç halindeydi.(1. cümle)
- -di'li geçmiş zaman(isim cümlesi): Sivrilmiş omuz başları, içleri boşalmış kuru memeleri (vardı)...(36.cümle)
- -di'li geçmiş zaman(fil cümlesi):Gün geldi bu “Oto bölüğü” de kalktı.(11. cümle)
- Geniş zamanın hikayesi: Daha sonra meydan karga sürülerine kalırdı. (3. cümle)
- Şimdiki zamanın hikayesi: Mutfakta karavana kaynıyordu. (7. cümle)
- Geniş zaman(isim cümlesi): Lakin Alay zamanındaki bolluk nerede(dir)...(8. cümle)
- -miş'li geçmiş zamanın hikayesi: Bol yağmurlar, yazın çatlayan toprakları adamakıllı yıkamıştı.(15. cümle)
- Geniş zaman(fil cümlesi): Bu askercikleri de ne demiye alıp götürürler sanki burdan? (52. cümle)
- Şimdiki zaman: Moskof gene kafa kaldırmış diyorlar! (53. cümle)
- -miş'li geçmiş zaman(isim cümlesi): Eeeeh, o günler de günmüş.(50. cümle)
- Dilek kipi: Allah bundan geri komasın! (51. cümle)
- İstek kipi: Bundan geri koyma Yarabbi! (60. cümle)

Öyküde çoğunlukla geçmiş zamanla kurulmuş cümleler yer almaktadır. Bu öykünün geçtiği yerin betimlemelerinde geniş zamanın hikayesine yer verilmiştir. Öyküde geçen doğrudan aktarım konuşma cümlelerinde basit şimdiki zaman cümlelerine, dilek ve istek kipinin örneklerine rastlanmaktadır. Hem fiil hem de isim cümlelerinin örnekleri mevcuttur. Birleşik zamanlı cümleler, basit zamanlı cümlelere göre sayıca fazladır. Zaman kullanımlarında herhangi bir sıra takip edilmemiştir. Öykünün akışına ve durumuna göre gerekli görülen yerlerde geniş zaman kullanılarak süreklilik okuyucuya sezdirilmiştir. Geniş zaman sadece yalın haliyle değil birleşik zaman yapılarında da kullanılarak aynı süreklilik anlamı sağlanmıştır.

3.1.2. Öyküde adıl-özne ilişkisi

TDK (Güncel Türkçe Sözlük) Güncel Türkçe Sözlükte “ekmek kavgası”nın tanımı “Geçim sağlamak için çalışıp uğraşma.” olarak yapılmıştır. Öykü; yiyecek ekme, yemek artığı için sürekli didinen ihtiyaç sahibi insanları ve hatta hayvanları anlatmaktadır. Öykü, genel bir kavram olarak bahsedilebilecek “ekmek kavgası” üzerine anlatılan olaylarla kurgulanmıştır. Bu sebeple olay öyküsü olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Öykü genel bir dünya gerçeğini anlatmakta, bu sebeple de yazarın öyküye birebir katılımı bulunmamaktadır. Cümlelere bakıldığında da genellik 3. tekil ve çoğul kişinin anlatıma hâkim olduğu görülmektedir:

3.çoğul kişi: İki kocakarı alay mutfağının arkasındaki arsada, ıslak toprağa karşılıklı oturmuşlardı...(31. cümle), Teneke kutuları bomboştı. (32. cümle), Yanıbaşlarında birkaç erkek köpek, birbirine geçmiş böğürleriyle, sinirli sinirli soluyarak uyukluyorlardı. (33. cümle)

3.Tekil kişi: Mutfakta karavana kaynıyordu. (7. cümle), ...sinirli bir erkek köpek usullacık sokuluyor (22. cümle), Kocakarı gene uluyordu: (26. cümle)

Örneklerde de görülebileceği gibi yazar, 3. tekil ve çoğul kişiyi hem cansız varlıklar hem insan hem de hayvanlar için kullanarak genel bir durumu anlatmıştır. Yazarın kendisi öykünün içerisinde yer almamış, tespitlerde bulunmuştur. Hem öykü karakterlerinin kim oldukları birebir önemli olmadığı için hem de genel bir durum anlatıldığı için daha genel olan 3. kişi adının kullanımı tercih edilmiştir.

Öyküde doğrudan aktarımın olduğu konuşma cümlelerinde diğer kişi adlarından 2. tekil kişi adına rastlanmaktadır:

2.Tekil kişi: Sürüm sürüm sürün e mi! Allah belanı versin e mi!..(27. cümle), Allah sen gösterme Yarabbi! (57. cümle)

Kişi adlarının seçimi yazarların öyküde aktarmak istediği durum ya da olaylar açısından önem arz etmektedir. Bu öyküde de yazar yalnızca 3. kişi adlarını ile sadece doğrudan aktarımlarda 2. kişi adını kullanarak vermek istediği sürekliliği okura aktarmayı başarmıştır.

3.1.3. Öyküde tümceiçi ve tümcelerarası neden-sonuç ilişkileri ve tümce türleri

Öyküde cümleler arası neden-sonuç ilişkisi dil bilgisel yapılarla, neden-sonuçla ilişkili kelimelerle, doğrudan neden/sonuç belirtmeyen ancak birbirleriyle anlamsal olarak bağlı cümlelerle sağlanmıştır. Dil bilgisel yapılarla ve neden-sonuçla ilişkili kelimelerle sağlanmış neden-sonuç ilişkileri aşağıdaki gibidir:

...yırtıcı kuşlar geniş kanatlarıyla havada daireler çizmeğe başlayınca, karga sürülerinde ürkeklik artardı. (4. cümle)

Bazan ufacık bir ayak dolaşıklığı yüzünden erkek köpeklerden biri gazaba geliyor, anayı enikleri birbirine karıştırıveriyordu...(19. cümle)

“Zavallı bir kancığı boğmak isteyen” erkek köpekse, birer kenarda hırsıyla bekleyen öteki erkek köpekleri çileden çıkarıyor, bir anda meydancık birbirine giren köpeklerin yaygaralarıyla doluyordu. (20. cümle)

Bazan bir kemik parçası yüzünden insanlarla köpekler arasında da kavgalar oluyordu. (21. cümle)

Oğlan kocakarının değneğini çekiverince, kadın yuvarlanıyor, beriki koşup ekmeği kapıyordu. (25. cümle)

Ordaki kancık köpeklerden birini kokladı diye, yabancı bir hovardayla boğuşuluyor, hovarda sınır dışı edilinceye kadar uğraşılıyordu. (10. cümle)

Yukarıdaki örneklerde neden-sonuç ilişkisi -ince zarf fiili, koşul bildiren -se ekiyle, diye bağlacı ve yüzünden kelimesi ile sağlanmıştır. Neden-sonuç ilişkisinin tek bir cümlede gözlemlendiği örnekler birleşik cümlelerdir.

Anlam olarak neden-sonuç ilişkisini sağlayan örnek cümleler aşağıdaki gibidir:

Alay, memleketin güvenliğini daha iyi sağlayabileceği, daha önemli bir mevkie kalktı, yerini bir “Oto bölüğü” aldı...Mutfakta karavana kayınıyordu. Lakin Alay zamanındaki bolluk nerede...

Bu cümleler anlamsal olarak birbirlerine bağlanmış ve neden-sonuç ilişkisi yaratılmıştır. Öykünün geçtiği yerdeki bolluğun bitmesinin nedeni olarak alayın başka bir yere gitmiş olması gösterilmiştir.

Mevsim kışa doğrudur. Bol yağmurlar, yazın çatlayan toprakları adamakıllı yıkamıştı...Erkekler daha sinirli, daha kavgacı olmuşlardı. Kancıkların peşlerindeki enikler de palazlanmışlardı, lakin zayıftılar.

Birbiriyle bağlantılı bu iki cümlede de ilişki anlam üzerinden oluşturulmuştur. Yazın kurumuş olan toprağın yağmurlarla ıslandığı ve bunun sebebinin kış olduğu anlamı peş peşe verilmiş bu iki cümleyle anlaşılmaktadır. Bir cümle sonrasında gelen olaylar da kışın gelmesine bağlanmaktadır. Kış geldiği ve yemek bulmak, barınmak daha zor olduğu için erkeklerin daha sinirli olduğu bağlantısı kurulabilmektedir. Aynı şekilde, yaz geçip kış gelmiş, bu sürede de yavru köpekler büyümüş ancak kışın getirdiği açlık sebebiyle zayıf oldukları bilgisi verilmiştir.

Harp varmış harp!...İkisinin yüreğinden de aynı korku, aynı açlık korkusu geçti.

Yazar, birbiriyle bağlantılı ve neden-sonuç ilişkisiyle bağlı cümleleri sadece art arda vermemiştir. Bu iki cümle anlam olarak birbirine bağlıdır. Öyküdeki karakterlerin korkmasının sebebi savaş çıkmış olmasıdır. Ancak bu cümleler peş peşe verilmemiş olsa dahi okur tarafından bu anlam rahatlıkla çıkarılabilmektedir.

Öyküde en fazla yapıca birleşik zamanlı cümleler görülmektedir. Birleşik yapı, filimsi ve şart kipleriyle oluşturulmuştur. Sıralı cümleler ile olayın akışı sağlanmıştır. Aynı anda ya da art arda olan olaylar sıralı cümleler ile aktarılmıştır. Böylece okuyucu olayı gözünde canlandırabilmektedir. Bir kısa öykü örneği olarak bunu başarabilmesi önemlidir:

Dumanı tüten yağlı bir kemik parçasını teneke kutusuna sokmağa uğraşan bir kocakarının yanına sinirli bir erkek köpek usullacık sokuluyor, usta bir pençe vuruşuyla kemiği düşürüyor, kocakarı dönene kadar, ağzında kemik parçasıyla fırlıyor, kocakarıysa, dişsiz ağızıyla karanlık karanlık uluyordu.

3.1.4. Öyküde sözcük ve sözcük öbeği seçimi

Öykünün adını da aldığı ekmek kavgası ile ilişkili yiyecek isimleri ve yiyeceklerle ilgili kelime/ kelime grupları öyküde sıklıkla geçmektedir: mutfak, yemek, karavana, pişmek, kaynamak, tencere, ekmek içi, kemik, fasulye, nohut, börülce, pirinç pilavı, karpuz kabukları, buğday çuvalları, bolluk, artan yemek.

Öyküde zaman geçişi birebir zaman kelimelerinin verilmesiyle sağlanmıştır. Sabah, öğle, akşam, kış, ilkbahar, yaz zamanı veren kelimeler olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, mevsimleri de betimlemek için şu kelimeler kullanılmıştır: yağmur, çatlayan toprak, bol güneşli havalar, karlı dağlar, soğuk

rüzgarlar, hafif beyaz bulutlar, güneş. Öykünün geçtiği yerde insanlar dışındaki hayvan isimleri de verilmiştir: solucan, köpek, enik, karga, yırtıcı kuş, bit.

3.1.5. Öyküde söz sanatları

Öyküde çok sık olmasa da söz sanatlarından ve mecaz anlatımlarından yararlanılmıştır. Mecaz anlam genellikle deyim kullanımı ile sağlanmıştır.

2. cümle: Yalınayak çocuklarla ihtiyar kocakarılar, paslı teneke kutuları ağız ağıza dolu, uzaklaşırken...

3. cümle: Daha sonra meydan karga sürülerine kalırdı.

5. cümle: Arada, yırtıcı kuşlardan birisi, tam tepede, asılı gibi durur durur.

7. cümle: Mutfakta karavana kaynıyordu.

19. cümle: Bazan ufacak bir ayak dolaşıklığı yüzünden erkek köpeklerden biri gazaba geliyor, anayı enikleri birbirine karıştırıveriyordu...

20. cümle: ...öteki erkek köpekleri çileden çıkarıyor, bir anda meydancık birbirine giren köpeklerin yaygaralarıyla doluyordu.

22. cümle: Dumamı tüten yağlı bir kemik parçasını... karanlık karanlık uluyordu:

-iki gözün kör olsun e mi!

25. cümle: Sürüm sürüm sürün e mi! Allah belanı versin e mi!..

28. cümle: ...hafif beyaz bulutlar telaşlı koşuyorlardı.

40. cümle: Yiyeceğin sözü mü olurdu

46. cümle: Allah bundan geri komasın, zere beterin beteri var! Moskof gene kafa kaldırmış diyorlar!

50. cümle: İkisinin yüreğinden de aynı korku, aynı açlık korkusu geçti.

51. cümle:-Bundan geri koyma Yarabbi!

3.2. Öykünün eleştirel yorumu

Orhan Kemal "Ekmek Kavgası" isimli öyküsü, öykünün adından da anlaşılacağı üzere insanların ekmek kavgasını konu almaktadır. Kısa öykü bir olay örgüsü örneğidir. Olay ilahi bakış açısıyla anlatılmaktadır. Anlatıcı olaya dahil olmadan, sadece olanlara tamamen hâkim bir şekilde aktarmaktadır. Her öyküsünde olduğu gibi bu öyküsü de toplumcu eleştirel gerçekçilik anlayışı ile yazılmıştır. Ele alınan konu halkın aç olması ve artan yemekler, yemek artıkları için bile mücadele etmesi etrafında işlenmiştir. Detaylı karakter ve olay anlatımı yoktur ancak evsizler üzerinden halkın aç ve çaresiz olduğu aktarılmaktadır.

Öykü, genel olarak olumsuzluklar üzerine kurulmuş olsa da olumlu bir anlatımla başlar. Havanın sıcak olduğu, yaz ayları evsizler için daha kolay katlanılabilir zamanlardır. Aynı zamanda karınlarını doyurmak için alay karavanası vardır. Öykü ilerledikçe karavana gider, mevsim değişir, yağmurlar gelir. Hem mevsimin kötüleşmesi hem de alayın gitmesi evsiz insanlar için durumu daha da zorlaştırır.

Orhan Kemal bu öyküsünde ülkedeki ekonomik durumu eleştirmekte ve halkın aç, fakir olduğunu gözler önüne sermektedir. Öyküde iki evsiz arasında geçen şu diyalog öykünün temel eleştirisini aktaran bir hiciv olarak değerlendirilebilir:

- Bet bereket vardı...

- Yiyeceğin sözü mü olurdu? O canım fasulyalar, nohutlar, böğrülceler...

- Ya pirinç pilavları?

Alay karavanası zamanı çöpten buldukları yemek artıkları bet bereket olarak tanımlanmakta, “yiyeyeğin sözü mü olurdu?” ile de durum daha da abartılarak tasvir edilmektedir. İnsanlar için bu artıkların bile yeterli olduğu hatta deyimi yerindeyse “yediği önünde, yemediği arkasında” şeklinde bir anlatım mevcuttur. Bu açlık durumunun ve artanlarla beslenmenin normalleştirilerek aktarılması da bir eleştiri olarak değerlendirilebilecektir. Halk o kadar fakir ve açtır ki buldukları karpuz kabuklarına bile şükreder hale gelmiştir:

- Ya karpuz kabukları! Nasıl kemirirdik?

- Eeeeh, o günler de günmüş.

- Allah bundan geri komasın, zere beterin beteri var!

Kısa öyküde sık sık hayvanların da artıklar için insanlarla mücadele içinde olduğuna şahit olunmaktadır. Sıra ile önce insanlar atılan yiyecekleri almakta, sırasıyla da diğer hayvanlar gelerek kalanlarla karnını doyurmaktadır. Bu durum sanki bir vahşi yaşam ortamı belgeselini aktarır gibi aktarılmıştır. Önce güçlü olan büyük payı (ki bu öyküye göre yemek artıklarının çöpe atılan ilk halleridir) sonra ondan artakalanlarla da güç sırasına göre diğer canlılar beslenmektedir:

Yalınayak çocuklarla ihtiyar kocakarılar, pashı teneke kutuları ağız ağıza dolu, uzaklaşırlarken, erkek köpekler sıhhten gerilmiş karınlarını güneşe devirip uyuklarlar, sarkık memeli dişiler de, peşlerinden tonton enikleriyle dolaşırlardı. Daha sonra meydan karga sürülerine kalırdı. Simsiyah kanatlarında mavi ışıltılarla kargalar “Gaak, Gaak!” diye sekerek karınlarını doyururlarken, yırtıcı kuşlar geniş kanatlarıyla havada daireler çizmeğe başlayınca, karga sürülerinde ürkeklik artardı. Arada, yırtıcı kuşlardan birisi, tam tepede, asılı gibi durur durur, sonra birdenbire, şimşek hızıyla toprağa iner, gagasında kalın bir solucanla tekrar havalanırdı.

Öykü 2. Dünya Savaşı yıllarını anlatmaktadır. Yazar bunun öykünün sonunda tek bir kelime ile okura aktarmaktadır:

Harp varmış harp! Moskof gene kafa kaldırmış diyorlar!

Kısa zaman önce büyük bir savaştan çıkmış ve bunun etkileriyle fakir ve aç olan halk, ikinci bir savaşın da korkusu içindedir. Bu cümle yine o dönemin bakış açısına da ayna tutmaktadır. Halka Sovyetlere karşı olma düşüncesi işlenmiştir. Yazar Sovyetlerden halk ağzıyla "Moskof" olarak bahsetmekte, halkın da onları sürekli isyan eden bir halk olarak gördüğünü "gene" diyerek aktarmaktadır. Burada da yiyecek bir ekmeğe bile muhtaç olan halkın, yemek artıklarına şükredip, temel haklarının peşinde olmayışı ile Sovyetlere karşı oluşu arasında bir ironi kurulmuştur.

Bağlam ve işlevsellik

"Ekmek Kavgası" isimli öyküde kullanılan bazı cümleler, ifadeler; durum bağlamında değerlendirildiğinde aynı ya da benzer bağlamda kullanılmıştır yorumu yapılabilecektir. Öyküde zaman geçişi net olarak şu cümlelerle sağlanmıştır:

14.cümle: Mevsim kışa doğruydı.

15.cümle: Bol yağmurlar, yazın çatlayan toprakları adamakıllı yıkamıştı.

26.cümle: İlkbahara doğruydı...

27.cümle: Bol güneşli havalar...

28.cümle: Karlı dağlardan soğuk rüzgârlar esiyor, hafif beyaz bulutlar telaşlı koşuyorlardı.

Cümlelerde doğrudan mevsimlere atıfta bulunulmuş, zamanın geçişi mevsimlerin değişimi üzerinden verilmiştir. Benzer cümle ve yapıların kullanıldığı görülmektedir. Öyküde anlam bütünlüğü ve bağdaşıklık bu şekilde sağlanmaktadır.

Mevsimler dışında zamanın nasıl değiştiğine dair ipucu öyküde anlatılan insanlar üzerinden de verilmektedir:

2.cümle: Yalınayak çocuklarla ihtiyar kocakarılar, paslı teneke kutuları ağız ağıza dolu, uzaklaşırken, erkek köpekler sıhatten gerilmiş karınlarını güneşe devirip uyuklarlar, sarkık memeli dişiler de, peşlerinden tonton enikleriyle dolaşırlardı.

16.cümle: Sırtlarında çalı çırpıyla kocakarılar, yalınayak çocuklar, köpek sürüleri gene geliyordu.

17.cümle: Erkekler daha sinirli, daha kavgacı olmuşlardı.

18.cümle: Kancıkların peşlerindeki enikler de palazlanmışlardı, lakin zayıftılar.

19.cümle: Bazan ufacak bir ayak dolaşıklığı yüzünden erkek köpeklerden biri gazaba geliyor, anayı enikleri birbirine karıştırıveriyordu...

29.cümle: İki kocakarı alay mutfağının arkasındaki arsada, ıslak toprağa karşılıklı oturmuşlardı...

30.cümle: Teneke kutuları bomboştı.

31.cümle: Yamabaşlarında birkaç erkek köpek, birbirine geçmiş böğürleriyle, sinirli sinirli soluyarak uyukluyorlardı.

Bu cümlelerde üç ayrı durumda da insanların hali anlatılmaktadır. **cümleler** birbirlerine yakın kelimelerle kurulmuş, birbirine yakın cümlelerle öyküde ritmik bir düzen sağlanmıştır. Yine öyküde bu şekilde bir tutarlılık vardır yorumu yapılabilecektir.

Son olarak; bölümün olduğu ve olmadığı zaman ilişkin aşağıdaki cümleler öyküdeki zaman duygusunu yaratmaktadır:

1.cümle: akşam karavanalarından artan yemeklerin döküldüğü toprak, kalın ve besili solucanların hazla kıvrıldığı zifirden bir bulamaç halindeydi.

7.cümle: Mutfakta karavana kaynıyordu.

12.cümle: Artık mutfakta esaslı şekilde yemek pişmiyordu.

Daha önceki örneklerde de belirtildiği gibi öykünün geneline bakıldığında yazarın birbirine yakın cümleler kurarak öyküde süreklilik duygusunu sağladığı görülmektedir. Bir başka örnek olarak şu iki cümle verilebilir:

1.cümle: Sabah, öğle, akşam karavanalarından artan yemeklerin döküldüğü toprak, kalın ve besili solucanların hazla kıvrıldığı zifirden bir bulamaç halindeydi.

13.cümle: Nöbetçi birkaç er için küçük tencerelerde pişiyor, arsaya hemen hemen hiçbir şey dökülmüyor, pek pek, birkaç kemik, biraz ekmek içi filan...

İki farklı zaman için verilen cümlelerde, durumun ne kadar değiştiği benzer bir anlatımla aktarılmaktadır. İlk cümlede yer alan “Sabah, öğle, akşam karavanaları” ile sürekli ve çok yemek piştiği okuyucuya aktarılmaktadır, “nöbetçi birkaç er için küçük tencerelerde” ile ise durumun artık tam tersinin yaşandığı, durumlarda bir karşıtlık olduğu anlamı okuyucuya aktarılmaktadır. Yine aynı şekilde “artan yemeklerin döküldüğü toprak...bir bulamaç halindeydi” anlatımıyla bitmeyen ve hatta toprağa dökülen yemek bolluğu belirtilmektedir. Oysa 13.cümlede “arsaya hemen hemen hiçbir şey dökülmüyor” denilerek durumun nasıl değiştiği verilmektedir.

4. Sonuç, tartışma ve öneriler

Ekmek Kavgası isimli kısa öykü dilbilimsel eleştiri yöntemine göre çözümlenmiş ve öyküde yapılar tek tek belirlenmiştir. Buna göre öykünün dil bilgisi yapıları göz önünde bulundurulduğunda ve Maarif Programındaki dil bilimsel yapılarla karşılaştırılması yapıldığında B2 sonu C1 başlangıcı öğrenciler için okuma materyali olarak kullanılabilir bir kısa öyküdür. B2 seviyesinin sonundaki öğrenciler bu öyküde geçen dil yapılarının hepsine hâkimdir. Bu sebeple bu öykünün dil öğretimi için kullanımı dil bilgisi yapıları göz önünde tutulduğunda B2 ileri seviye için uygundur. Ancak kısa öyküde kullanılan mecaz anlamlar ve bazı yerel ağız özellikleri öykünün anlaşılmasını B2 seviyesindeki öğrenciler için zorlaştıracaktır. Yazarın kasten yazdığı konuşma dilindeki bozukluklar okurun konuyu anlamamasına ve okuma becerisine karşı olumsuz tutum geliştirmesine sebep olacaktır. Yapılan incelemede yer alan bazı devrik yapıların öğrencide kafa karışıklığına sebebiyet verebileceği düşünülmektedir.

Öykünün genel eleştirel yorumu noktasında ise, Orhan Kemal'in Ekmek Kavgası öyküsü dönemin şartlarını ve insanların verdiği mücadeleyi çok net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Dönemin Türkiye'sini bilmeyen bir öğrenci için algılanması güç olsa da bunu kurmaca bir metin olarak

değerlendirmesi mümkündür. Ancak dönem şartlarını bilen, öyküde yapılan atıfları anlayabilen bir okuyucu için öykünün anlaşılması daha kolay olacaktır. Öyküde geçtiği şekliyle “Moskof” tan kastedilenin ya da “Balkan Harbi” ile hangi olaydan bahsedildiğini anlayabilen bir öğrenci için öykü daha anlaşılabilir olacaktır. Okuma becerisinin gelişmesinde ve yabancı dil öğrenen bireylerin okuma alışkanlığı kazanabilmesi için okudukları metni anlayabilmeleri büyük önem arz etmektedir.

Bağlamsal olarak ortaya koyulan benzerlikler, bağdaşıklık sağlayıcılar okuyucuya her ne kadar okuma zevki verecek olsa da Türkçeyi yeni öğrenen bir öğrenci için fark edilmesi zor ayrıntılar olacaktır. Ancak, metnin kendi içerisinde tutarlı olması bu noktada öğrenenin dile karşı tutumu için oldukça faydalıdır. Yabancı bir dilde okuma yaparken beklenen, öğrencinin bu ayrıntıları fark etmesinden ziyade, bu metinsel özelliklerin okuma becerisi ve alışkanlığını olumlu etkilemesi olmalıdır.

Dil bilgisel yapılar üzerinden yapılan düzey belirleme akabinde, Maarif Vakfı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programındaki kazanımlara göre değerlendirme yapabilmek için B2 düzeyi okuma kazanımları incelenmiştir. Aşağıdaki kazanımların doğrudan bu çalışma ile ilgili olduğu tespit edilmiştir:

Tablo 1. (Türkiye Maarif Vakfı, 2020)

Söz varlığı unsurlarını bağlamdan hareketle anlamlandırır.
Bağlamdan hareketle mecazlı ifadeleri ve kalıpları anlamlandırır.
Öyküleyici/edebî metinlerdeki olay örgüsü, yer, zaman ve kişileri belirler.
Öyküleyici/edebî metinlerde yer alan kişilerin özelliklerini belirler.
Öyküleyici/edebî metinlerdeki temel çatışmayı/çatışmaları belirler.
Öyküleyici/bilgilendirici metinlerin tema, konu ve ana duygusunu belirler

B2 düzeyindeki bir öğrencinin yukarıdaki kazanımları edindiği göz önünde bulundurulduğunda, Ekmek Kavgası isimli öyküde geçen mecazlı ifadeleri, kalıpları, metnin temasını, olay örgüsünü, kişilerini anlaması beklenmektedir. Ancak yine de bu kazanımlar ile özgün metinde kullanılan dil karşılaştırıldığında, öğrencinin öyküyü genel olarak anlasa ve kişileri belirlese dahi tarihi alt yapısı ve yöre insanının konuşma şekline uzak olması durumunda metindeki söz varlığını tam olarak anlamlandırması mümkün değildir.

Tüm bu incelemelerin sonucunda söylenebilir ki Ekmek Kavgası isimli kısa öykü dil bilgisel yapıları açısından B2 seviyesindeki bir öğrenci için uygun olsa da kültürel alt yapısı ve metinsellik ölçütleri göz önünde bulundurulduğunda öğrencinin okuma ve okuma ile doğrudan ilişkili olan “anlama” becerisi için oldukça zorlayıcıdır. Ancak, B2 düzeyindeki bir öğrenciden kazanmış olması beklenen Tablo 1.’deki kazanımlara bakıldığında, bu düzeydeki bir öğrencinin metni genel olarak anlaması olağandır. Dil öğretimi amacı ile seçilen metinlerin hedef kitlenin yalnızca dil bilgisel birikimine değil aynı zamanda kültürel, tarihi, entelektüel birikimine hitap etmesi zorunlu bir ölçüttür. Tüm bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda Ekmek Kavgası isimli öykünün ancak yöresel ağzılara aşına olan, bahsi geçen tüm kazanımları ve tarihsel alt yapıyı edinmiş hedef kitle için uygun olduğu söylenebilir.

Yabancı dil öğretimi için hazırlanan gerek okuma kitapları gerekse ders kitapları olsun büyük bir emek ve çalışma sonucunda yayımlanmakta ve kullanılmaya başlanmaktadır. Ancak bu çalışma hazırlanırken görülmüştür ki Yabancılar Türkçe Öğretimi konusunda, özellikle seviyelere göre hikâyelerin sayısı çok yetersizdir. Aynı zamanda kısa öyküler açısından bu çalışmada uygulandığı gibi dilbilimsel-işlevsel

analizlerin de sayısı oldukça azdır. Ders materyali olarak seçilen ya da seçilecek olan metinlerin yalnızca dil bilimsel olarak uygunluğu tek başına yeterli olmamakta, metnin düşünsel, kişilerarası, metinsel anlamlarının da hedef kitle uygun olup olmadığı bir seçim ölçütü olmalıdır. Metnin metinsellik ölçütlerine uygun olması ise hedef kitlenin yabancı dilde okuma alışkanlığını kazanabilmesi için elzemdir. Metin seçimi ve materyal hazırlığı aşamalarında tüm bu basamaklar gözden geçirilmeli, konu yalnızca dil öğretimi açısından ele alınmamalı, tüm çalışmalar dilbilim ve edebiyat alanlarıyla da birlikte değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Alagözlü, N. (2005). Yılmaz Erdoğan'ın "Keşke" Öyküsü Ve Söylem Biçimbilimi: Bir Yöntem Ve Uygulama. *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), s. 67-80.
- Beats, H. (2013). Yazınsal Bir Tür Olarak Kısa Öykü. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Durmuş, M. (2013). İkinci/Yabancı Dil Öğretiminde Özgün Ve Değiştirilmiş Dilsel Girdi Üzerine. *Turkish Studies*, 1291-1306.
- Erden, A. (1998). Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri. Ankara: Gündoğan.
- Güncel Türkçe Sözlük. (tarih yok). **26.03.2023** tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Güneş, F. (2013). Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, s. 1-12.
- Kemal, O. (2020). Ekmek Kavgası. İstanbul: Everest Yayınları.
- Mercan, Ö. (2018). Muzaffer İzgü Öykülerindeki Söylem Biçiminin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine Uygunluğu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü. Ankara.
- Nurlu, M., & Kutlu, A. (2020). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Peyami Safa'nın Esrarlı Köşk Öyküsünün A2 Seviyesine Uyarlanması. XII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu 21-23 Ekim 2020 , (s. 269-281). Ankara.
- Sahin, U. (2013). Bir Eleştirel Söylem Biçimbilim Uygulaması: Adalet Ağaoglu'nun "Karanfilsiz" Adlı Hikâyesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(3), 79-104.
- Sarıçoban, A., & Küçüköğlü, H. (2011). Using Literature In Efl Classes: Short Story. 1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics, (s. 160-170). Sarajevo.
- Toolan, M. (2013). Preliminaries. *Language in Literature*. içinde New York: Routledge.
- Türkiye Maarif Vakfı. (2020). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı. İstanbul: Türkiye Maarif Vakfı.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.

Kitabın adı: Ekmek Kavgası

Kitabın yazarı: Orhan Kemal

Yayınevi: Everest Yayınları

36. Baskı : Ekim 2020, İstanbul

Sayfa: 1-4

Ekmek Kavgası

Sabah, öğle, akşam karavanalarından artan yemeklerin döküldüğü toprak, kalın ve besili solucanların hazla kıvrıldığı zifirden bir bulamaç halindeydi. Yalınayak çocuklarla ihtiyar kocakarılar, paslı teneke kutuları ağız ağıza dolu, uzaklaşırken, erkek köpekler sıhatten gerilmiş karınlarını güneşe devirip uyuklarlar, sarkık memeli dişiler de, peşlerinden tonton enikleriyle dolaşırlardı.

Daha sonra meydan karga sürülerine kalırdı. Simsiyah kanatlarında mavi ışıltılarla kargalar “Gaak, Gaak!” diye sekerek karınlarını doyururlarken, yırtıcı kuşlar geniş kanatlarıyla havada daireler çizmeğe başlayınca, karga sürülerinde ürkeklik artardı. Arada, yırtıcı kuşlardan birisi, tam tepede, asılı gibi durur durur, sonra birdenbire, şimşek hızıyla toprağa iner, gagasında kalın bir solucanla tekrar havalanırdı.

Gün geldi, Alay, memleketin güvenliğini daha iyi sağlayabileceği, daha önemli bir mevkie kalktı, yerini bir “Oto bölüğü” aldı... Mutfakta karavana kaynıyordu. Lakin Alay zamanındaki bolluk nerede...

Yalınayak çocuklarla kocakarılar paslı kutularını daha önce doldurabilmek için çekişiyorlarsa da, köpekler arasında esaslı bir savaş başlamıştı.

Ordaki kancık köpeklerden birini kokladı diye, yabancı bir hovardayla boğuşuluyor, hovarda sınır dışı edilinceye kadar uğraşılıyordu.

Gün geldi bu “Oto bölüğü” de kalktı. Artık mutfakta esaslı şekilde yemek pişmiyordu. Nöbetçi birkaç er için küçük tencerelerde pişiyor, arsaya hemen hemen hiçbir şey dökülmüyor, pek pek, birkaç kemik, biraz ekmek içi filan...

Mevsim kışa doğruydı. Bol yağmurlar, yazın çatlayan toprakları adamakıllı yıkamıştı. Sırtlarında çalı çırpıyla kocakarılar, yalınayak çocuklar, köpek sürüleri gene geliyordu. Erkekler daha sinirli, daha kavgacı olmuşlardı. Kancıkların peşlerindeki enikler de palazlanmışlardı, lakin zayıftılar. Bazan ufacık bir ayak dolaşıklığı yüzünden erkek köpeklerden biri gazaba geliyor, anayı enikleri birbirine karıştırıveriyordu... “Zavallı bir kancığın boğmak isteyen” erkek köpekse, birer kenarda hırsıyla bekleyen öteki erkek köpekleri çileden çıkarıyor, bir anda meydancık birbirine giren köpeklerin yaygaralarıyla doluyordu.

Bazan bir kemik parçası yüzünden insanlarla köpekler arasında da kavgalar oluyordu. Dumanı tüten yağlı bir kemik parçasını teneke kutusuna sokmağa uğraşan bir kocakarının yanına sinirli bir erkek köpek usullacık sokuluyor, usta bir pençe vuruşuyla kemiği düşürüyor, kocakarı dönene kadar, ağzında kemik parçasıyla fırlıyor, kocakarıysa, dişsiz ağızıyla karanlık karanlık uluyordu:

– Allah kahretsin e mi! iki gözün kör olsun e mi!

Yahut, bir parça ekmek içine doğru bir kocakarı, değneğine dayana dayana giderken, aynı ekmek içi yalınayak bir oğlan tarafından da görülmüş oluyordu... Oğlan kocakarının değneğini çekiverince, kadın yuvarlanıyor, beriki koşup ekmeği kapıyordu.

Kocakarı gene uluyordu:

– Sürüm sürüm sürün e mi! Allah belanı versin e mi!..

İlkbahara doğruydu... Bol güneşli havalar... Karlı dağlardan soğuk rüzgârlar esiyor, hafif beyaz bulutlar telaşlı koşuyorlardı.

İki kocakarı alay mutfağının arkasındaki arsada, ıslak toprağa karşılıklı oturmuşlardı... Teneke kutuları bomboştu. Yanıbaşlarında birkaç erkek köpek, birbirine geçmiş böğürleriyle, sinirli sinirli soluyarak uyukuyorlardı. Güneş sıcaktı... Kocakarılar, yama yama üstüne vurulmuş, kalın hırkalarını çıkardılar. Sivrilmiş omuz başları, içleri boşalmış kuru memeleri... Koltuk altları güneşte tatlı tatlı gidişti, uzun uzun kaşındılar... Sonra, hırkalarının kıvrımlarına saklanmış bitleri bulup bulup kırmağa başladılar. Sivri çenesinde üç siyah kıl fırlamış olanı:

– Bet bereket vardı anam... dedi, bet bereket vardı... Yiyeceğin sözü mü olurdu? O canım fasulyalar, nohutlar, böğrülceler... Ya pirinç pilavları?

Ötekinin bir gözü kördü.

– Doğru... diye başını salladı. Bet bereket vardı o zaman... İnsan karnını doyururdu da, doldurur konu komşuya bile götürürdü...

– Ya karpuz kabukları! Nasıl kemirirdik?

– Eeeeh, o günler de günmüş. Allah bundan geri komasın, zere beterin beteri var!

– Bu askercikleri de ne demiye alıp götürürler sanki burdan?

– Harp varmış harp! Moskof gene kafa kaldırmış diyorlar!

Bir müddet korkuyla bakıştılar. Körü:

– Kafa kaldırmış ha? diye başını salladı, gözlerini karşı dağlara kaldırdı. Aklından, Balkan harbinin araba tekerlekli topları geçti; ölmüş askerler, buğday çuvalları, yüklü bir arabanın tekerleği altında kafası ezilmiş bir çocuk cesedi...

– Allah sen gösterme Yarabbi!

İkisinin yüreğinden de aynı korku, aynı açlık korkusu geçti. Hemen hemen aynı zamanda söylendiler:

– Bundan geri koyma Yarabbi!

Tepelerinde bir çaylak, geniş daireler çizerek dolaşıyordu.